

SURMA PROBLEEM

83. Igal inimesel on elada kaks iga: eluiga = jeltõb-iga siin maailmas ja pikk iga = pitka iga – pärast (Pr) (Pärastisel järelepärimisel eidekene õiendas, elada olevat koguni kolm „iga”: 1) lühikene iga siin maailmas, 2) magamisiga hauas või teises maailmas ja 3) pikk iga pärast ülestõusu (Pr)). Siirdumine ühest „east” või elust teise ongi suremine. Eht kristlasena tänapäeva liivlane usub muidugi, et surm on jumala teha ja määrata (Sr, Kr, Pr, V), lisab aga nagu kristlane kunagi kohe sinna juurde, et enesetapmine on siiski kuradist (Kr), ja kui teine nõid on sinust tugevam ja kui sina oled pahandand teda kuidagi, siis teine nõid kah võib „viia kalmu”, s.t. toota surma (V).

Kogu eluaja inimese man püsib jumala vaim = jumal-gara ega lähe temast kunagi ära kuni inimese surmani (V), kuna suremise momendil inimese man on niihästi jumala kui ka kuradi inglid ootamas inimese hinge, et viia seda taevasse või põrgusse (V – vrld. § 130, S. 100). Teiselt poolt taas seletetakse, et „jumala-inimese” s.t. hää, õiglase inimese suremisel Jeesus seisvat üksi päetsis, kuna halva inimese suremisel seisvat ainult paha ingel, nagu seda surnu ise nägevat (Pr, vrld. Sr 124 – vt. § 84). Kellegilt surevalt eidekeselt küsitud, mida ta ka näeb, ja see vastand, tal seisvat päetsis Jeesus Kristus, selline valgus, jah, jumalapoeg või taevataat ise seisvat sääl (Pr). Ja sellepärast tehakse siis valla kõik ukсед ja aknad, et surnu vaim = gara koos kõigi inglite või muude talle järeletulnutega pääseks ilusasti toast välja (Kr). – Hoopis teisiti on aga lugu halbade surijatega: kõik nõiad, kadedad ja pahad inimesed kuuluvad pärast surma kuradile, ja juba nende surmgi on kole (S. 143–147; sellest ligemalt nõia päätükis). Üks kubjas surses palund jumalat, et see annaks andeks talle kõik patud, et ta peksnud inimesi jne.; ta ise palund jumalat, kuid jalad olnud juba põrgus; siis üks vanamees öelnud: „Miks sa siis ei palund jumalat, kui sa meid peksid? Siis sa tahtsid meie verd, siis sa lõikasid kepile veel oksad külge, et tuleks pekstes enam verd!” – see kubjas veristand jah töömehi ja saand sellepärast isandalt napsi ja kiita, nüüd aga läind põrgusse (Pr 57 = S. 48).

Jumala määramise kõrval seletetakse surma ka lihtsalt saatuseks: nii on „ära pandud” s.t. otsustet, ja asi sellega (Kr, Pr), ilma et ligemalt teataks, kes siis nii on otsustand.

Kõige üldisem on ettekujutus surmast kui iseseisvast olevusest, keda nimetatakse läti lainsõnaga nõvõ (vt. § 82) (Vrdl. eesti marrast ~ mardust – vt. Eisen, EM I 48–51). Seda surma mõned näinuvat iseoma silmaga, mõned taas kuulnuvat iseoma kõrvaga (Kr). Tema tulevat vikatiga ja niitvat inimesi maha (Pr), milline kõnekäänd on ju paljude rahvaste „bonum commune”, kuid Liivi rannikul surma just vikatiga käimas küll keegi pole näind, olgugi et teda nähtud muidu sagedasti ja teatakse isegi täpselt ta riietust ja välimust (vt. § 84), ta mädasid silmi (Pr 195) ja kortsulist hallitand nägu (Pr 52). Kui kuulatakse mingit arusaamatut kolinat, siis öeldakse ikka: „ma kuulsin nüüd surma” (L) või „nüüd kummiteles – nüüd keegi sureb” (Kl Saar) või „kuule, kuis surmad ~ varjud = ä’nöd (vt. kummituste päätükki) kollitelevad” (Pr). Vanasti kuuldud küll ja küll, kuis öiti hõöveldet akna all kui

kliuvgöd-kliuvgöd, löödud heledasti vasaraga naela pihta, saetud jne., – siis olnud juba teada, et säält tuleb võtta varsti puusärgi laudu (Pr, V); jutustaja ise kuulnud kord, kuis ranna pool nagu visatud laudu, ja tulnud tuppä ütlema; taat vastand kohe, et säält siis ta rist võetakse, – ning nõnda olnudki (V). Mõnikord tehakse puusärgid tagavaraks valmis ja pannakse pööningule; kui säält siis kuulatakse mõnikord laudade paiskamist ja müra, on kohe teada, et keegi talus sureb ja et puusärgid tuuakse ülalt alla (V). Ja vanasti kui keegi olnud suremisel, siis küsitud aina, kas surma kah on kuulnud; kui keegi pole kuulnud, siis haige ei sure, vaid saab terveks; kui aga on kuulnud, siis haige on surija (V) (Vrdl. potermanni § 74. – Arusaamatu ja seletamatu kolin, mis ennustab surma või õnnetust, on laialt tuttav kogu Baltikumis. – Lätis tuuleema = vēja mäte (LD 27438/9) ja surnuteema = veļu mäte (LD 27440) kolisteleb või klopib ukse taga, kus inimene magab, ja kuulutab nõndaviisi surma (Šm, LM 59). – Eestis ennustavad oma kolisteluga surma majavaimud, maa-alused, kodukäijad, pahad vaimud, vana sarvik, ong, mardus jt. (Hurt'i kogud). – Iseloomustav on järgmine seletus: „Kui keegi raskest haige on, arvatakse seal ligidal ikka palju viirastusi nägema ja ööldakse peale surma ikka: see oli aga tema surm, muud ühti!” (H II 33, 768 I < Jüri). Kui mõnikord üks prahvatab nagu iseendast valla, siis öeldakse, et nüüd surm tuleb sisse (L, Sr, V) vaatama, keda võtta (V) (Ka Lätis ukse iseendast lahtimine ennustab surma: vt. LP VII 416 i 7. Samuti Eestis: „Kui toa üks iseenesest lahti läheb, siis tulevad pahad vaimud (vana sarvik) tuppä, ja siis piab sial majas üks inimene ära surema”. H II 37, 520 (57) < Kose). Kui kõrvas otsekui heliseks ja uluks, siis surm minevat mööda (Sr – vt. § 91). Ja seda vanad inimesed pole sallind põrmugi, et lapsed vahivad reite vahelt tagurpidi läbi: siis surm olevat ligidal; kui vahib nõnda keegi poisikene, siis surm viivat ära tüdruku, kui plika vahib, siis poisi (L). Eriti veel ei tohita vaadata läbi reite matusel: siis nähakse surma ennast (Kr) (Lätis tagurpidi käies – vt. LP VII 415 g 4).

Iseloomustav on, et selliseid surm-olevusi pole ainult üks kogu ilma jaoks. – Üle ilma üks surm nüüd küll ei saa olla: üks ei jõua ju igalepoole ära joosta, olgugi et ta on vaim, kuid kuidas ta ikkagi siis jookseb üksi läbi kõik Venemaa ja Saksamaa?! neid surme on enam; kes on halvem inimene, sellel on ka halvem surm; mitut ja mitut moodi see surm on kindlasti – kord valge mees, kord hall ja kuidas kõik (Pr). Vastavalt sellele jutustetakse siis lugusid „valgest” surmast, „hallist” surmast jne. (Pr 52 ja 53 – vt. § 84) (Vrdl. Pr 199, kus surm seisab valge hobuse kujul (Mt. 749)). Ja niiviisi on valmind ettekujutus, et igal inimesel on oma eriline surm-olevus nõvõ (Kr, Pr), keda kujutellakse mõnikord inimese enda taolisena: vanal on vana, otsekui paljas luukere, noorel noor „surm” (Kr 180, Pr 53 – vt. § 84). Siit üks samm edasi: surm = nõvõ näib saanuvat lõpuks otsekui inimesehaldjaks, on muutund nagu varjumehe asetäitjaks, milline mõiste Liivi rannal otsekohele pole tuttav (Vrdl. Eisen, EM I 71–73). Tabavalt illustreerib seda järgmine seletus: surm käib inimesega ühes igalpool; kui inimene joob, siis surm olevat toobis; kui inimene sööb, siis surm olevat kausis; inimese magades surm magavat ta kõrval, inimese käies surm olevat tal kainla all põues, ja kui inimene istub, siis surm istub tal süles (Kr). Teiselt poolt inimhaldja asemele on astund „jumala vaim” resp. ingel, kes püsib inimese man surmatunnini, nagu mainitud eelpool (V), või seletetakse lihtsalt, et igal inimesel on oma „vaim” = gara (Kr), mis läheb segi inimvaimuga ja igasugu vaimuga üldse (vt. § 6 ja 75).

Nagu surmahaldja ja inimhaldja ligidased piirid on läind segi, niisama surma = nõvõ mõis- tega on identifitseerund mõnikord ka katk = mē'r (lvÜ < lt mēris, ld máras 'die Pest', Ulm), mis on kergesti arusaadav nende ühise tegevuse tõttu (S. 40) (Vrdl. Varonen, Vp 17, 36–37, 41–42, 344–345; Eisen, E I 60–61. Katkust Lätis vt. LP VII 1231–1340). Neid mõlemaid kujutellakse inimvälimusega, kuna oma olemuselt nad mõlemad on „vaimud” (Kr). Katku olemust seletetakse lihtsalt nii, et jumal tahtvat vähendada inimeste arvu ja saatvat välja ühe vaimu, kes toobki katku (V). Suurest katkuajast Põhjasõja päevil vt. S. 124.

84. Järgnegu üksikuid muistendeid surmast.

SURM VÕI KATK SÕITMAS (S.40)

4 varianti: 1 L 61, 2 L 64, 8 L 118', 4 L [165].

1) Teel kohtamise redaktsioon (1, 4):

- I Kord talvel kaks meest, Vil'i ja Pritš (1), või jutustaja enda mees (4) sõitnud mööda teed.
- II a Vāj-pājka (1) silla kohal tulnud sõites vastu vana mees punase kolesuure hobusega (1) või mees halli habemega kõhnal hobusel (4) ja keernud teelt eest ära metsa (1), pahemat kätt jõe poole (4).
- b Küsitud, miks ta pöörab kõrva ega tule otsekohe vastu (1) või kuhu külamees läheb (4).
- c Võõras pole vastand sõnakestki (1) või öelnud, ta minevat koju (4).
- d Siis kadund järsku kõik ära (4).
- e Mindud vaatama: pole olnud midagi, isegi jälgi mitte mingisuguseid (1, 4).
- III Aga pärast seda surnud ära palju inimesi (1, 4), – kes see võõras siis muud olnud kui surm = nõvõ (1) või katk = mē'r (4).

2) Tallu sõitmise redaktsioon (2, 3):

Däviń-talus (L) kaks väga vana inimest, mees ja naine, olnud parajasti söömas toas laua man, kui tallu sõitnud keegi võõras valgete hobustega, tulnud tuppa ja palund luba, kas ei võiks võtta hobuseid rakkest lahti. Nad vastand, tehku lahti päälegi ja lasku hobused tara aida. Nad söönd kõhu täis ja läind välja vaatama: kedagi pole olnud. Kuid samal aastal sääal talus surnud kuus või seitse inimest – Sõitja olnud katk.

SURM KIIGUTAB HÄLLILAST (S. 41)

Didrik Olmań Ota-talus (Pr) umbes sada aastat tagasi, juba ammu enne jutustaja sündimist, tulnud kord õhtul külast koju ja heitnud magama. Sääal ta kuulnud, kuis keegi teind ukse valla. Olnud selline kuuvalge öö, ja ta näind: pisikene ilus tütarlaps tulnud tuppa, valged riided seljas, läind hälli man, kus magand pisikene lapsukene, Didriku veljepoeg, ja hakand kiigutama seda hälli. Didrikul keegi valanuks nagu tulist vett selga: mis see nüüd on, kes

selline on tulnud?! Ta tõmmand teki pää pääle, et mitte näha, aga ometi ta näind seda. Siis ta mõtelnud, et õige see pole, et küllap see mingi vari = ä'nōz (vt. pt. VII) on. Vastu hommikut ta jäänd raasikeseks magama. Muud tõusnud üles, – laps haige, nii et kolme päeva pärast surnud ära. See tütarlaps siis selle poisikese surm olnud. – Pr 216.

SURMAD LÄHEVAD ÜHES PAATI (S. 41)

Oma nelikümmend aastat tagasi Ire-külas kolm meest läind õhtul silgu võrkega merre ja jäänd ööseks merele valvama. Kui nad kolmekesi läind paati, siis keegi vana mees ülal rannakünkal näind, et veel kolm meest astund neile kaasa ja seisnud neil igal paadis seljataga. Vanamees tulnud koju ja jutustand, mis imet ta näind. Siis keegi teine vanamees ütelnud kohe, et seda ei tohtinuks jutustada kohe, mida ta näind, see polevat hästi, vaid alles järgmisel hommikul võinuks nähtust kõnelda, kahekümnenelja tunni järele: kui kohe kõnelevat, siis olevat halvasti, siis olevat uppumist.

Ja nõnda ka olnud: keskööl muud kalamehed tulnud randa tagasi, kuid neid kolme pole olnud, need uppund ära. Sellepärast arvatudki, et need paati kaasaminejad olnud nende surmad. – Kr 76.

„VALGE SURM” (S. 41)

1) Nittõl-talus (Pr) olnud üks Saaremaa poiss. Ta tulnud külast – Rüs-talust – pimedas koju ja näind sauna nurga man ühe pika mehe, valge palak ümber. Ta mõtelnud, et peremehe taat tulnud ehmatama teda, ega ole kartnud, vaid läind ligi ja kiskund palaka ümbert ära. Kuid siis ta näind, et olnud nii kole kortsuline ja ärahallitand silmnägu. Poisile kukkund selline hirm selga, et kupatand joostes tuppä, jäänd haigeks ja surnudki ära. – Nähtu olnud siis tema enda surm. – Pr 52.

2) Rüs-talus (Pr) üks poiss läind öösel tüdrukute manu. Värava juures seisnud valge naine, suur rätt või üll ümber. Poiss mõtelnud, et teda tahetakse ehmatada, ja kiskund naisel räti ära, kuid visand kohe tagasi: naise silmad olnud kole mädad, räti all seisnud alasti surm. Sest ajast pääle poiss pole läind enam tüdrukute manu. – Pr 195 (Nähtavasti selle loo jutustaja – noorem ja haritum linnanaine – on unustand surma nägemise paratamatu järeltuse: surma enda. – Vrdl. Pr 51 – § 85).

„HALL SURM” (S. 41)

Keegi poiss Jõkõ-talus (Pr) olnud haige. Siis üks naine näind, et Jõkõ-tallu läind sisse üks võõras poiss, hallid riided seljas, noor inimene olnud ja astund nii kärmelt-kergelt. Ning samal silmapilgul haige poiss surnud ära. See hall olnudki ta surm. – Pr 53.

KERJUSE SURM (S. 42)

Pitrõg-külas üks vana-vana sant s.t. kerjus olnud haige. Pühade aegu ta käind harilikult ikka kerjamas talust tallu. Kuid nüüd, jõulu laupäeva õhtupoole, jutustaja enda naine näind, kuis see vanamees läind tarade vahelt Nittõl-talu poolt Dēl'ak-talu (Pr) poole, ja imestand endamisi, et sant pole astund sisse ka nende tallu. Samal ööl see sant surnud ära, polnud käindki kuskil, vaid see käija olnud vaim, olnud ainult tema surm. – Kr 180.

TUND ON TULNUD, TULIJAT EI OLE (S. 44)

Kord neli-viis meest tahund rannas liipreid. Sääl tulnud merest üks noor poiss välja rannale ja öelnud endamisi: „Imelik, kuis ta veel ei tule! Tal oleks ammu juba aeg tulla, kuid veel teda pole!” Ning nii ta tulnud merest kolm korda ja ütelnud endamisi nõnda. Siis ratsutand sinna kahe hobusega üks noor poiss ja läind merre hobuseid ujutama, kukkund hobuse seljast maha ja uppund ära. Merest tulnud poiss olnudki ta surm. – Pr 82 (Vrdl. FFC 25, S. 95. Eestis see motiiv on tuttav teatavasti harilikumalt ühenduses näkiga – vt. Eisen, Näkiraamat² 76–78, Nr. 27–30. – Lätis vrdl. LP V 82, Nr. 17¹ (poiss sureb pangist vett juues)).

SURM NÄITAB PUURAIUJALE SURIJAID (S. 47)

Kaks „metsasaagijat” s.t. puuraiujat tulnud laupäeva õhtul koju. Neile järele sõitnud üks hallide juuste ja hallide hobustega mees ja öelnud, istugu nad reele. Üks puuraiuja istund, teine mitte. Siis hall vanamees ütelnud: „Kuhu mina sõidan, sinna pead sõitma kaasa!” Silmapilk nad jõudnud Ańtš-mõisasse (Anzen). Sääl härra olnud haige. Nad läind sinna sisse vaatama neid jumala ingleid surija man, kuid neid pole olnud, vaid kuradi ingel seisnud härra voodi man, suur puunui käes, millega ta tagund härrale vastu pääd. See hall mees ja puuraiuja olnud sääal vaimena, nii et keegi neid pole näind.

Siis hall mees ütelnud, Kuolka-külas olevat üks laps suremas haige, vast sääal saaks näha jumala ingleid. Silmapilguga nad olnud Kuolkas. Sääal olnud tõesti üks laps haige, ning jumala inglid olnud surija man. Nii siis see mees näind jumala ingleid.

Hall mees viind puuraiuja silmapilguga ka koju, nii et see olnud kodus varem kui ta kaaslane. Ja see hall mees olnud surm. – Sr 124 (vrdl. § 124, S. 112 + 114, ja § 130, S. 100).

85. Pääle surm-olevuse nägemise teatakse veel küll ja küll muidki endeid ja tundemärke surmatunni ligidusest, mis jäägu siin ligemalt esitamata. Kuid kõigi ennete kiuste ei tea siiski keegi täpselt oma surmatundi – nagu arvatakse – sellepärast, et ei tuntaks ta ette asjatut hirmu (L) (Vrdl. teiselt poolt tuttavat sünnilugu: Metuusala teind nõgesevartest endale aida ümber; Jumal läind mööda ja küsind, miks ta sellist aida teeb; ta vastand:

„Homme ma pean surema – ma ei taha jätta oma aida muile”; siis Jumal öelnud, ärgu keegi inimene teadku enam oma surmatundi. – V 175 = US. 37). Ometi üks asi olevat kindel: punkt kell kaksteist keskööl hää inimene ei sure, sest siis olevat „platsis” kõik need pahad vaimud; kui kell üksteist pole surnud, siis sureb vast alles kella ühe paigu; kes sureb keskööl, see läheb pahavaimu kätte (V). Lisaks teatakse veel, et inimene sureb kaks tundi hiljem sellest kellaajast, mil ta sündind (V).

On huvitav, kuidas surma probleem köidab inimest ja kihutab teda igasugu targutusile ja seletuskatseile, aga ka surmaennete otsinguile küll tegelikust elust, küll unenägudest, tekitab sageli jubedaid nägemusi ja hirmupilte ning moodustab massiloomingus üle ilma kõige enam viljeldud ala, millest ongi võrsund välja suurem osa inimkonna usundist.

Esitagem lõpuks paar sellist näidet surma saladuse illustreerimiseks Liivis.

POISS NÄEB SURNUKEHA (S. 41)

Kord üks poiss siinsamas Pitrõg-külas läind tüdrukute manu öösel. Ta läind Rüs-talu ukse ette ja näind sääl surnukeha tõstetud vankrile, ta katsund iseoma käega. Poisil olnud kole hirm, kuid ta saand ikka veel toa pääle tüdruku manu ega ole kõneldud sellest midagi. Tüdruk ajand poissi koju, ta tahtvat magada, hommikul pidavat minema taas tööle, ega ole tahtnud põrmugi kõnelda. Siis poiss seletand, tal olevat kole hirm, ta ei julgevat minna koju enne valget. Ja kui jõudnud päevavalgus, siis ta jutustand tüdrukule kah, mida ta näind ukse ees. – Teisel nädalal seitsamast talust viidudki kolm surnukeha, just selsamal kohal seisnud surnuvanker. Eks siis see, mida poiss näind, olnud selline kummitus, kes teab näidata ette, mis juhtub. – Pr 51.

MEES KUULEB TÄRISTAMIST METSAS

Üks mehike kuulnud öösel Ruotš-metsas (V) sellist täristamist, nagu löödaks kokku kaks rauatükki. Küll mees küsind, kes sääl müravat, las tulgu siia, kuid niipea kui ta küsind, täristaja jäänd vait. Kui mees pole enam pärand ja tahtnud minna edasi, – hakatud taas täristama. Viimaks mees pole enam kuulnud, läind otse Dumbur-talu poole, jõudnud sinna, – sääl surnud just parajasti vanaemakene. – LP VII 38 z 12 < V.

KARJANE KUULEB LAULU JA KELLAHELINAT (S. 43)

Ruotš-metsas (V) üks naine kuulnud loomi karjatades õhtu eel, kuis naabri karjatüdruk laulnud vindaulaste laule. Tüdrukut ennast ta pole näind, kuid tundnud teda häälest, mis kajand väga selgelt. Mõne aja pärast laul vaikind ja siis hakatud helistama kella surnuaial. Karjane imestand ja ajand loomad koju. Teisel päeval ta kohand tüdruku, kes laulnud, ja

küsid: „Mis sa eile karjas neid vindaulaste laule laulsid ja kes säääl metsas surnuaial kella mürgeldas?” Tüdruk vastand imestanult, ei tema olnuvat eile ei karjas, ei kuulnuvat mingit kella ja vindaulaste laule keegi siin ei mõistvatki. Nüüd karjanaine saand aru, et küllap keegi varsti sureb, ja nõnda juhtundki. – LP VII 38 z 13 < V.

SOLDATID TAPAVAD VANAEMA (S. 45)

Ühel hommikul jutustaja enda vanaema öelnud, ärgu mindagu kodust ära, täna tulevat soldatid ja tapvat ta ära – ta ise kuulnuvat öösel, kui soldatid kõnelnud nõnda toas, et hommikul vaja tulla, tappa see vanaema maha (eks see kõneleja siis surm olnud, liss jutustaja) kõigi ta lastega (aga temal sel ajal oma lapsi polnudki enam!). Ja tõesti vanaema surnud sel päeval. Jutustaja pisikene tütar Eliz olnud säääl toas ja tormand siis joostes muile naistele järgi. Eliz tulnud koju tagasi, tahtnud minna tuppa, – säääl tulnud toast välja ja läind üle pää selline must pallikene nagu klimp või lõngakera, läind üles kaugele ikka nii veereldes-keereldes taevasse, kuna tüdrukul käind külmavärinad läbi liha ja luu. – Kr 174.

EMALE KUULUTETAKSE POJA SURMA (S. 45)

Jutustajal endal olnud kaks poega – Eduard ja Oskar. Viimane uppund merre ainult sellepärast, et vend Eduard pole visand talle laevalt köit ega midagi kohe ruttu kätte. Noh, pärast kord jutustaja istund ühel hommikul toas laua man ja kudand sukka. Säääl keegi hüüdnud: „Nagu Eduard uputas Oskari ära, nii Oskar nüüd viib Eduardi kah ära.” Jutustaja kõnelnud seda oma tütrele. Tütar vastand: „Sa oled hull, – Eduard läks ju täna metsa heina niitma!” Aga näed, keskpäeval toodud poiss metsast koju haigena, viidud Riiga, opereeritud, ja säääl ta surnudki ära. – Pr 24.

ROBINSON – SURMA ÄRAVÕITJA (S. 46)

Eland kunagi kuskil Ameerikas kuulus professor Robinson. Ta tahtnud võita ära surma, uurind kogu oma eluaja selle kallal ja uurindki lõpuks välja kuulmatu imeasja, kuis saada surematuks. Ei olevat muud vaja, kui lama aga üheksa kuud teatud olekus ja – oledki surematu, siis tuleb sulle hoopis uus liha ja hing, siis sünnid uuesti ja elad igavesti. Professoril masinad olnud kõik valmis juba ja ta tahtnud teha esimese suremattuseproovi eestkätt enesega. Keegi doktor olnud tal abiks. Professor heitnud puusärki üheksaks kuuks ja palund doktorit, üteltu see igale, kes tuleb otsima teda, et ta on reisind ära. Ka kirjutand ta igaks juhtumiseks testamendi, et ei süüdistetaks asjata doktorit ta surmas. Nii ta saand puhata mõne aja. Säääl aga sugulased tulnud doktori manu: kus professor? – Sõitnud kuhugi ära. Hää küll, oodatud, oodatud – professorit ei ilmu. Hakatud kahtlustama doktorit tapmises. Asi läind valitsusele kõrvu ja kuue kuu pärast tulnud politsei. Leitud puusärk ja tehtud

lahti, hoolimata doktori ahastuslikest hoiatusist. – Juba professor liigahtelnudki säälsuusärgis, tõusnud isegi üles ja pööritelnud silmi... – siis aga langend jõuetult maha ja surnud jäädavalt enneaegset surma. Nüüd alles saadud aru, kui hirmus halvasti on teind valitsus oma vahelesegamisega. Sellest keeldud isegi kõnelda kõvasti, veel vähem kirjutada. Ja sellepärast ka kõik Robinsoni-raamatud on kiusatud taga veel tänapäevani üle ilma kõigi valitsuste poolt, et rahvas ei saaks kuulda, kui halvad kõik need valitsused on: ei lase saada inimesel isegi surematuks mitte! (Ja ka jutustaja ei lase kirjutada alla sellele loole oma nime kartes, et temagi langeb tagakiusamise alla, olgugi et kinnitan, et meie valitsus ei ole nii paha... – Robinsoni nimi siin loos näib juhuslik, tingitud jutustajast. Surematuks püüu motiiv aga iseendast ei ole kaugeltki juhuslik, vaid on leidnud korduvat käsitelu rahvaluules. Tuttavaim on jutustus nõid Virgiliuse ebaõnnestund elustumiskatsest, mille kohta kirjandust vt. Reinh. Köhler, *Kleinere Schriften* I 140, 417, 585 ja Comparetti, *Virgilio nel medio evo*). – L, E. Kirj. XVII (1923), 179–180.